

De syntaxis en semantiek van *diminishers* in het Nederlands en het Duits*

Dany Jaspers
Jeroen van Craenenbroeck
Guido Vanden Wyngaerd

26 oktober 2015

1 Introductie

Dat het vraagwoord *wat* kan functioneren als een onbepaald voornaamwoord (bijvoorbeeld in de zin *Jan heeft wat gekocht*) is genoegzaam bekend (zie bvb. Postma 1994). Wat echter minder vaak aandacht krijgt is het feit dat datzelfde voornaamwoord ook gebruikt kan worden als een adverbiale modificeerder:

(1) Ik heb dat huis *wat* schoongemaakt.

Aangezien *schoonmaken* een tweepolaars predicaat is, en de twee argumentsposities reeds zijn ingenomen door resp. *ik* en *dat huis*, vervult *wat* in deze zin de rol van bijwoordelijke bepaling, meer in het bijzonder een bijwoordelijke bepaling van graad. Semantisch gezien betreft het een markeerder van lage graad, waarvan het scalaire bereik zich aan de onderkant bevindt van een schaal. Dergelijke graadaanduiders worden ook *diminishers* genoemd (Bolinger 1972).¹ Zij vormen het centrale onderwerp van dit korte artikel.

In een aantal Nederlandse dialecten wijkt de vorm van het voornaamwoord dat in dit soort contexten wordt gebruikt af van die van het vragende voornaamwoord. Bekijken we in dat verband volgende zinnen uit het dialect van Wambeek (Vlaams-Brabant):²

(2) Wad/*Ewad ejje gezien?
wat/EWA heb.je gezien

*Voor nuttige input bij dit artikel zijn we dank verschuldigd aan Marijke De Belder, en aan twee anonieme reviewers voor *Lewense Bijdragen*. Een bijzonder dank gaat naar Jan Ceuppens voor zijn hulp met de Duitse feiten.

¹Nouwen (2013:205) heeft het over *L-adverbia* in dit verband, maar omdat de modificeerders die we in dit artikel bespreken niet noodzakelijk adverbiaal zijn, geven we de voorkeur aan de meer algemene term *diminishers*.

²Alle verdere dialectvoorbeelden in dit artikel zijn afkomstig uit dit dialect.

‘Wat heb je gezien?’

- (3) Ik em dad ojsh *wa/ewa preuper gemokt.
ik heb dat huis wat/EWA proper gemaakt
‘Ik heb dat huis wat schoongemaakt.’

In adverbiale contexten wordt niet de vragende vorm *wa* gebruikt, maar wel de vorm *ewa*.³ In dit korte artikel bekijken we de eigenschappen van dit soort modificeerders wat meer in detail en stellen we er een theoretische analyse voor voor.

Het artikel is als volgt gestructureerd. In sectie 2 bespreken we de syntaxis van *diminishers*. Op basis van de distributie van een aantal graadaanduiders in het Nederlands en het Duits maken we een onderscheid tussen drie verschillende types van constituenten: DPs, DegPs, en QPs. Sectie 3 behandelt de semantiek van *diminishers*. We laten zien dat *diminishers* gevoelig zijn voor de betekenis—meer in het bijzonder de polariteit—van de constituent die ze modificeren en stellen een generalisatie op die deze distributie correct beschrijft. Sectie 4 vat de voornaamste bevindingen van dit artikel samen.

2 De syntaxis van *diminishers*

2.1 De data: distributie

De ANS (Haeseryn et al. 1997:896) vermeldt naast *wat* nog een hele reeks andere adverbiale modificeerders van lage graad: *een (klein) beetje*, *een tik(kelt)je*, *een ietsje*, *een ietsiepietsie*, *een weinig*, *ietwat*, *iets of wat*, enz. In deze paragraaf maken we een systematische vergelijking tussen *wat*, *ewa*, *een beetje*, en *ietwat*. We reduceren daarbij de lijst van de ANS enigszins om de zaken wat overzichtelijk te houden.⁴ We voegen ook nog de Duitse vormen *was* en *etwas* aan de vergelijking toe, omwille van de opvallende vormelijke gelijkenis met resp. *wat* en *ewa*. Uit deze vergelijking zullen zowel distributionele verschillen als gelijkenissen naar voren komen tussen de verschillende soorten modificeerders. Die bevindingen zullen dan dienen als input voor onze syntactische analyse van *diminishers*.

2.1.1 Context 1: bijwoordelijke bepaling van graad

Zoals in sectie 1 reeds aangegeven kunnen zowel *wat* als *ewa* gebruikt worden als bijwoordelijke bepaling van graad, d.w.z. als modificeerders van een werkwoord (transitief of intransitief). Zoals uit de volgende voorbeelden blijkt, geldt dat voor alle uitdrukkingen die we hier onder de loep nemen:⁵

³De slotmedeklinker van dit voornaamwoord kan gerealiseerd worden als [t], [d] of Ø. We beschouwen dit als oppervlaktevariatie, waar we verder niet stil bij zullen staan.

⁴Een andere reden is dat we op basis van een voorlopig onderzoek vermoeden in de modificeerders die we wel bespreken een vertegenwoordiger te hebben van elke soort van distributioneel gedrag; meer items vergelijken zou dan geen nieuwe patronen aan het licht brengen. Een grondiger onderzoek moet dit vermoeden evenwel bevestigen of ontkrachten.

⁵Tenzij anders vermeld zijn de voorbeelden in dit artikel gebaseerd op de oordelen van de auteurs van dit stuk en de door hen geconsulteerde moedertaalsprekers. In gevallen van twijfel—die

- (4) Ik heb dat boek {wat/een beetje} bekeken.
- (5) De klachten vanuit de gemeenschap verscherpten zich ietwat de afgelopen dagen.
(CHN)
- (6) Ik bezieen daunen boek ewa.
ik bekijk dat boek EWA
'Ik bekijk dat boek wat.'
- (7) Ik habe ?was/etwas gelacht.
ik heb WAS/ETWAS gelachen
'Ik heb wat gelachen.'

Wat, ewa, een beetje, en *ietwat* kunnen allemaal de grammaticale functie van bijwoordelijke bepaling van graad vervullen. Dat geldt ook voor het Duitse *etwas*. Het gebruik van het Duitse *was* is in deze context niet geheel standaard, maar komt toch voor.

Dezelfde distributie treedt aan het licht wanneer we de modificeerders gebruiken bij een inherent reflexief werkwoord.

- (8) Hij heeft zich {een beetje/wat} geschaamd.
- (9) En het bleek opnieuw in 2004 toen het tot Groen! herdoopte Agalev zich ietwat herstelde. (CHN)
- (10) K em ma ewa vergist.
ik heb me EWA vergist
- (11) Ich will mich noch was bewegen heute.
ik wil me nog WAS bewegen vandaag
'Ik wil nog wat sporten vandaag.'
- (12) ?Sie haben sich etwas umgesehen.
ze hebben zich ETWAS omgekeken
'Ze hebben wat rondgekeken.'

Het ligt voor de hand dat ze ook hier fungeren als bijwoordelijke bepalingen van graad. In deze eerste context gedragen alle in dit artikel besproken modificeerders zich dus hetzelfde.

2.1.2 Context 2: interne bijwoordelijke bepaling in een predicatieve constituent

De tweede context betreft adverbiale modificatie in een predicatieve constituent. Een eerste voorbeeld hiervan zijn adjectivale constituenten die fungeren als naamwoordelijk deel van het naamwoordelijk gezegde. Zoals uit de volgende voorbeelden blijkt, zijn alle

vooral bij *ietwat* bleken voor te komen—hebben we echter ook het *Corpus Hedendaags Nederlands* (<http://corpshedendaagsnederlands.inl.nl>) geraadpleegd. Voorbeelden die we uit dat corpus hebben gehaald krijgen het label 'CHN'.

modificeerders in deze context welgevormd.⁶

- (13) Die broek is {wat/een beetje/ietwat} lang.
(14) Dei broek is ewa lang.
die broek is EWA lang
(15) Diese Hosen sind etwas lang.
deze broek zijn ETWAS lang
'Deze broek is wat lang.'
(16) Sie ist was stärker als ich.
ze is WAS sterker als ik
'Ze is wat sterker dan ik.'

Merk op dat de combinatie van modificeerder en adjectief samen vooropgeplaatst kunnen worden, wat suggereert dat ze inderdaad samen één constituent vormen:

- (17) {Wat/een beetje/ietwat} (te) lang is die broek.
(18) Ewa (te) lang is dei broek.
EWA te lang is die broek
(19) Etwas lang sind diese Hosen.
ETWAS lang zijn die broek
(20) Was stärker als ich ist sie.
WAS sterker als ik is ze

De modificeerders kunnen ook voorkomen bij prepositionele constituenten die predicatief gebruikt worden, tenminste voor zover die PPs een gradeerbare betekenis hebben:

- (21) Ze was {wat/een beetje/ietwat} in de war.
(22) Ze was ewa van ee melk.
ze was EWA van haar melk
(23) Sie war (et)was im Stress.
ze was (ET)WAS in.de stress
'Ze was wat gestresseerd.'

Wanneer de PPs in kwestie een locatieve betekenis hebben, zijn de modificeerders uitgesloten:⁷

- (24) *Ze is {wat/een beetje/ietwat} in Rome.

⁶Voorbeeld (16) is afkomstig uit Hachem (2015:302). Zij omschrijft dit gebruik van *was* als "common in colloquial speech" (Hachem 2015:301).

⁷Een reviewer merkt op dat een zin als *Ze is nog een beetje in Rome* in een bepaalde context mogelijk is, bvb. om aan te geven dat ze weliswaar niet meer fysiek, maar in gedachten nog wel in Rome is. In zo een geval interpreteren we *in Rome zijn* niet locatief, maar als een gradeerbare eigenschap, te vergelijken met de voorbeelden in (21) en (22).

- (25) *Zis ewad in Rome.
ze.is EWA in Rome
- (26) *Sie ist (et)was in Rom.
ze is (ET)WAS in Rome

De predicatieve constituent kan tot slot ook een DP zijn, zij het niet elk soort van DP. De volgende voorbeelden bevatten een predicatieve DP die zelf een gradeerbaar adjectief bevat:

- (27) Hij is {wat/een beetje} een rare kerel.
- (28) Achteraf word je ietwat een linkse softie. (CHN)
- (29) IJ is ewa ne skouë pee.
hij is EWA een rare man
'Hij is een wat rare man.'

Alleen de Duitse vormen gedragen zich anders, en lijken geheel uitgesloten bij nominale predikaten:

- (30) *Er ist (et)was ein wunderlicher Kerl.
hij is (ET)WAS een wonderlijke kerel

Dat de aanwezigheid van deze graadaanduidende modificeerders verbonden is met het adjectief blijkt uit het feit dat de zinnen slechter worden wanneer we het adjectief weglaten:

- (31) a. ?*Hij is {wat/een beetje/ietwat} een kerel.
b. ?*IJ is ewa ne pee.

Toch zou het fout zijn te denken dat de modificeerders in kwestie niet met een DP zonder gradeerbaar adjectief kunnen voorkomen. Alles hangt er maar van af of die DP te interpreteren is als een gradeerbare eigenschap (Morzycki 2009, Constantinescu 2011). Dit blijkt uit de volgende voorbeelden, die goed zijn ondanks de afwezigheid van het adjectief:

- (32) a. Hij is een beetje een idioot.
b. IJ is ewa ne stoemerik.
hij is EWA een domoor
'Hij is een beetje een domoor.'

Ook gevallen met *wat* kunnen:

- (33) Hij is ook wel wat een {zeurpiet/piekeraar/moederskindje}.

De reden is dat de DP een gradeerbare eigenschap beschrijft, wat blijkt uit het feit dat we hem kunnen vervangen door een gradeerbaar adjectief met behoud van betekenis (*idioot*, *stom*). In deze constructie lijkt er bovendien ook een voorkeur te zijn voor onbepaalde DPs. Zo kunnen onze eerdere voorbeelden (27) en (29) niet met een bepaald lidwoord

verschijnen:

- (34) a. ?*Hij is een beetje de rare kerel.
b. ?*IJ is ewa de skouë pee.

Toch zijn bepaalde DPs niet uitgesloten, zoals de volgende voorbeelden laten zien:

- (35) a. Hij is een beetje {de dorpsidioot/de intellectueel van dienst/de underdog}.
b. Het is een beetje de schuld van de Belgen.
c. Hij is een beetje de Bobbejaan Schoepen van Robot City. (CHN)

Het lijkt redelijk om aan te nemen dat deze DPs als gradeerbare eigenschappen geïnterpreteerd kunnen worden. Het graadaanduidende karakter ligt hem hier in de mate waarin het subject de denotatie van het gezegde al dan niet benadert. De gedachte is dat iemand helemaal niet (0%) of helemaal wel (100%) de dorpsidioot kan zijn, en dat er verder tussen 0 en 100% nog allerlei gradaties zitten, zodat iemand dus ook 20% of 50% de dorpsidioot kan zijn.

Deze tweede context onderscheidt de modificeerders slechts marginaal van elkaar: ze kunnen alle voorkomen bij een predicatieve constituent, of het nu een AP, PP, of DP is. De belangrijke beperking die daarbij geldt is dat de predicatieve constituent een gradeerbare interpretatie moet kunnen krijgen. Dat is meestal zo bij adjectieven, maar niet steeds bij PP's en DP's. De Duitse vormen *was* en *etwas* vormen een uitzondering: ze komen voor bij AP's en PP's, maar niet bij DP's.

Samen met de eerste context kunnen we de gemeenschappelijke distributie van de modificeerders in kwestie in deze context zien als een bevestiging van een onderliggende eenheid in deze categorie.

2.1.3 Context 3: direct object

Zoals vermeld in sectie 1 kan het Standaardnederlandse *wat* ook als onbepaald voornaamwoord gebruikt worden. In die hoedanigheid kan het bijvoorbeeld de functie vervullen van direct object. Deze eigenschap deelt het met de Duitse vormen *was* en *etwas*, maar verder staat geen van de hier onderzochte uitdrukkingen deze distributie toe:

- (36) Hij heeft {wat/*een beetje/*ietwat} bekeken.
(37) *IJ bezied ewa.
hij bekijkt EWA
(38) Sie hat (et)was gekauft.
ze heeft (ET)WAS gekocht
'Ze heeft iets gekocht.'

We kiezen hier met opzet een werkwoord zoals *bekijken*, dat alleen transitief gebruikt kan worden. De zogenaamde pseudotransitieve werkwoorden, zoals *eten* in onderstaande voorbeelden, kunnen immers wel in combinatie met deze modificeerders voorkomen, maar

dan enkel in hun hoedanigheid van bijwoordelijke bepaling van graad. Hierdoor kan het voorkomen alsof *ewa/een beetje/ietwat* als direct object kunnen fungeren, maar dat is slechts schijn.⁸

(39) Hij heeft {een beetje/ietwat} gegeten.

(40) K em ewa geetn.
ik heb EWA gegeten

2.1.4 Context 4: voorbepaling in een nominale constituent

Wat en *ewa* kunnen niet enkel gezegdes, adjectivale en prepositionele constituenten modifieren, ze kunnen ook voorkomen als kwantificerende voorbepaling binnen een nominale constituent bij een niet-telbaar nomen of een kaal meervoud. Dat geldt ook voor *een beetje* en de Duitse vormen;⁹ *ietwat* is zeldzaam in deze context.¹⁰

(41) a. {Wat/Een beetje} melk heeft hij gedronken.

b. {Wat/Een beetje} appels heeft ze gegeten.

(42) a. Ietwat buikgevoel en dienstbetoon kunnen hem helpen inschatten wat er leeft onder de mensen. (CHN)

b. De veelkleurige parasol boven zijn wagen zorgt voor ietwat schaduw. (CHN)

(43) a. Ewa melk eitn gedroenken.

EWA melk heeft.hij gedronken

‘Wat melk heeft hij gedronken.’

b. Ewad appels eise geetn.

EWA appels heeft.ze gegeten

‘Wat appels heeft ze gegeten.’

(44) Etwas Milch hat er getrunken.

ETWAS melk heeft hij gedronken

‘Wat melk heeft hij gedronken.’

(45) Ich muss noch was Salz an die Suppe tun.

ik moet nog WAS zout aan de soep doen

⁸Uitzonderingen zijn de volgende gevallen:

- (i) a. Die kent (nogal eens) {ewa/wat} van schaken!
b. Ge zoudt/zult (nogal eens) {ewa/wat} meemaken!

Het opvallende aan deze voorbeelden is dat *ewa/wat* hier niet de betekenis heeft van een geringe hoeveelheid, maar van ‘veel’.

⁹Hachem (2015:301) noemt het gebruik van *was* bij meervoudige nomina “restricted to dialectal varieties, more precisely, to places close to the German-Dutch border, such as the Lower Rhine region” en dat bij niet-telbare nomina “common in colloquial speech”. De voorbeelden (45) en (46) zijn afkomstig uit Hachem (2015).

¹⁰We plaatsen de nominale constituent vooraan in de zin om te vermijden dat de modificeerder als een bijwoordelijke bepaling bij het werkwoord geïnterpreteerd zou worden, d.w.z. als een geval van context 1.

‘Ik moet nog wat zout bij de soep doen.

- (46) Ich muss noch was Geschenke kaufen.
ik moet nog WAS cadeau’s kopen
‘Ik moet nog wat cadeau’s kopen.’

Dat in deze context de mogelijke nomina beperkt zijn tot ontelbare zelfstandige naamwoorden of kale meervouden blijkt uit de volgende voorbeelden:

- (47) *{Wat/Een beetje} hond heeft hij gezien.
(48) *Ewad ont eitn gezien.
EWA hond heeft.hij gezien
(49) *Etwas Hund hat er gesehen.
ETWAS hond heeft hij gezien
(50) *Ich muss noch was Hund kaufen.
ik moet nog WAS hond kopen

De modificeerders in deze subsectie geven een hoeveelheid aan, eerder dan een graad. Daarmee verschillen ze van de eerste twee contexten. Er is nog een andere context die vormelijk erg lijkt op deze, maar die we niet als een afzonderlijke categorie zullen bespreken. Alleen de modificeerder *een beetje* komt erin voor.¹¹ Hij wordt geïllustreerd wordt door onderstaand voorbeeld (Haeseryn et al. 1997):

- (51) Een beetje journalist kan dat zo te weten komen.

Deze betekenis is voor *ewa* en de andere modificeerders niet mogelijk:

- (52) *Ewa journalist kan da zoe te wete kommen.
EWA journalist kan dat zo te weten komen
(53) *{Wat/ietwat} journalist kan dat zo te weten komen.

Verschillend van de eerdere voorbeelden in deze sectie is enerzijds het feit dat deze constructie mogelijk is met telbare zelfstandige naamwoorden, en anderzijds de semantiek ervan: in (51) geeft *een beetje* geen hoeveelheid aan, maar een graad, zoals we zullen betogen in de sectie over de semantiek (sectie 3).

2.1.5 Context 5: nominale modificatie links van het lidwoord

De vijfde en laatste context die we hier bekijken betreft het gebruik van de modificeerders bij een DP ter linkerzijde van het lidwoord. Het gaat hier niet om predicatief gebruikte

¹¹Het CHN bevat een beperkt aantal voorbeelden waarin *ietwat* ook in deze betekenis gebruikt wordt, bijv.:

- (i) Ietwat sportpsycholoog zal haar vooral die derde, cruciale poging doen herinneren. (CHN)

DP's (die we behandelden in sectie 2.1.2), maar om DP's die een argumentele functie hebben. Dit blijkt een context te zijn die *ewa* en *een beetje* onderscheidt van de andere modificeerders:¹²

- (54) Een beetje een rare man opende de deur.
 (55) Ewa ne skouë pee deed de dee eupen.
 EWA een rare man deed de deur open
 (56) *{Wat/ietwat} een rare man opende de deur.¹³
 (57) *(Et)was ein wunderlicher Kerl öffnete die Tür.
 (ET)WAS een wonderlijke kerel opende de deur

Net zoals bij de predicatief gebruikte DP's is het van belang dat de DP een gradeerbare interpretatie kan krijgen. Dat kan zijn doordat hij een gradeerbaar adjectief bevat (zoals in bovenstaande voorbeelden), of een gradeerbaar zelfstandig naamwoord:

- (58) Een beetje een idioot opende de deur.
 (59) Ewa ne stoemerik deed de dee eupen.
 ewa een idioot deed de deur open

Deze constructie blijkt ook beperkt te zijn tot onbepaalde DP's:

- (60) *Een beetje de dorpsidioot opende de deur.

2.1.6 Samenvatting

De data uit de vorige vijf subsecties worden samengevat in de tabel in (61).¹⁴

(61)	BwB v. graad	interne BwB in pred. XP	mod. DO	links van in NP	links van lidwoord
<i>wat</i>	✓	✓	✓	✓	*
<i>was</i>	✓	✓	✓	✓	*
<i>etwas</i>	✓	✓	✓	✓	*
<i>ietwat</i>	✓	✓	*	✓	*
<i>ewa</i>	✓	✓	*	✓	✓
<i>een beetje</i>	✓	✓	*	✓	✓

¹²We plaatsen de nominale constituent opnieuw aan het begin van de zin om de adverbiale lezing uit te sluiten.

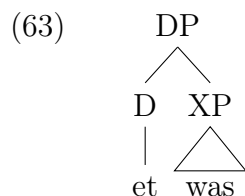
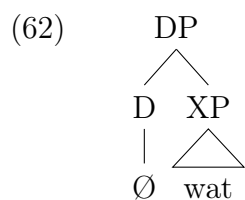
¹³Een reviewer vindt deze zin met *ietwat* wel acceptabel. De reviewer merkt verder op dat het plaatsen van de modificeerder na het lidwoord de zinnen slecht maakt: **Een een beetje rare man*, **Ne ewa skouë pee*. Mogelijk is dit om redenen van fonologische aard, want deze reviewer vindt *Een ietwat rare man* wel goed. Bovendien lijkt ook *die een beetje rare man* ons niet geheel uitgesloten.

¹⁴Zoals aangegeven in sectie 2.1.2 is het gebruik van *was* en *etwas* als interne bijwoordelijke bepaling (i.e. de tweede kolom in de tabel) niet mogelijk wanneer de XP in kwestie een nominale constituent is. Voor dat verschil tussen de Duitse vormen enerzijds en het Standaardnederlandse *wat* anderzijds zullen we in wat volgt de verklaring schuldig moeten blijven.

Dit overzicht laat zien dat ondanks de initiële gelijkenissen er duidelijke verschillen bestaan tussen *wat*, *ewa*, *een beetje*, *ietwat*, *was*, en *etwas*. Allicht het meest in het oog springend is het feit dat het op het eerste gezicht volstrekke parallel opgebouwde Duits-Nederlandse paar *was/etwas* vs. *wat/ewa* zich distributioneel gezien niet parallel gedraagt: de distributie van beide Duitse vormen is—zo goed als, zie voetnoot 14—identiek aan die van *wat*, en verschillend van die van *ewa*. Meer in het algemeen kunnen we in de tabel in (61) drie patronen onderscheiden. *Wat*, *was*, en *etwas* kunnen als direct object verschijnen, als bijwoordelijke bepaling van graad, interne bijwoordelijke bepaling in een predicatieve constituent, en als hoeveelheidsaanduiding in een nominale constituent, maar ze kunnen niet links van het lidwoord staan. De vorm *ietwat* heeft dezelfde distributie, behalve dat hij niet als direct object kan optreden. Dat laatste geldt ook voor *ewa* en *een beetje*, maar die twee vormen kunnen dan weer wel links van een lidwoord staan. In de volgende sectie schetsen we een syntactische analyse voor deze distributionele driedeling.

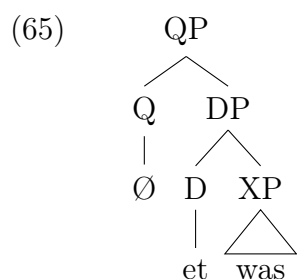
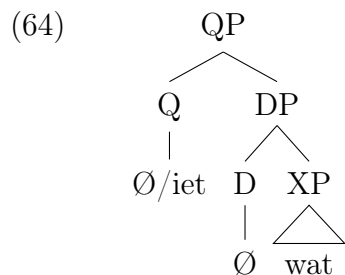
2.2 De analyse

Het uitgangspunt voor onze analyse vormt de in de vorige sectie geschetste driedeling. In een notendop komt ons voorstel erop neer dat het verschillende distributionele gedrag van deze *diminishers* volgt uit een verschil in categoriale status. Laten we beginnen met de minst controversiële feiten uit de tabel in (61): het gebruik van *diminishers* als direct object. We gaan ervan uit dat het feit dat *wat*, *was*, en *etwas* op deze manier gebruikt kunnen worden laat zien dat deze vormen syntactisch gezien een DP zijn (of beter: een DP kunnen zijn, cf. infra). Meer specifiek stellen we voor om *wat*, *was*, en *etwas* als een DP te analyseren, waarbij het ‘w-gedeelte’ van de vormen de functionele structuur onder het DP-niveau voorstelt, en het *et*-morfeem een uitspelling van D is (zie ook Barbiers et al. 2010, Hachem 2015). De structuren in (62) en (63) verduidelijken deze analyse.

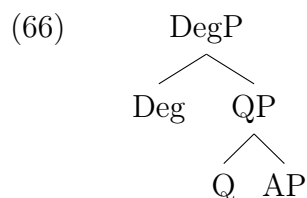

Het feit dat deze vormen alle drie DPs zijn verklaart weliswaar waarom ze als direct object kunnen optreden, maar werpt nog geen licht op hun gebruik als graad- of hoeveelheidsaanduidende markeerder. Wat we aannemen is dat we in dat geval te maken hebben met een functioneel hoofd Q dat gecombineerd wordt met de DPs uit (63) en (62). Dat functionele

hoofd is doorgaans covert/impliciet, maar kan in het Nederlands worden uitgespeld als *iet*, m.n. in de vorm *ietwat*.

Het functionele hoofd Q ontleen we aan het zgn. ‘split degree system’ (Bresnan 1973, Corver 1997a,b). Het centrale kenmerk van dat voorstel is dat er twee types van graadaanduidende woorden zijn in de functionele superstructuur van het adjectief: sommige zijn van het type Deg(ree), anderen van het type Q(antifier).

Voorbeelden van QP zijn *zo*, *hoe*, *te* en *even*; voorbeelden van QP zijn *meer*, *minder*, *genoeg*, en het comparatiefmorfeem *-er*. Wat we hier voorstellen is dat de functionele hoofden Q en Deg ook aanwezig kunnen zijn in de interne structuur van sommige van de graadaanduiders die we hierboven bespraken. Anders dan in Corvers structuur zit er evenwel geen AP in de *diminishers*, maar wel een DP. Dit reflecteert het nominale karakter van de interne structuur van de *diminishers*, dat het duidelijkst naar voren komt bij *een beetje*, maar ook bij de andere leden van deze categorie duidelijk aanwezig is (getuige hun gebruik als direct object).

De structuren in (64) en (65) verklaren waarom de vormen *wat*, *was*, en *etwas* zowel direct object als graad/hoeveelheidsmarkeerder kunnen zijn (i.e. waarom ze multifunctioneel zijn in de terminologie van Hachem 2015). Het gaat om een geval van structurele ambiguïteit, waarbij een woord ofwel een DP kan zijn ofwel een QP. Verder verklaart de analyse ook waarom de vorm *ietwat* niet diezelfde structurele ambiguïteit vertoont. Het morfeem *iet* is immers de uitspelling van een Q-hoofd dat gecombineerd is met een DP,

waardoor *ietwat* enkel een graad- of hoeveelheidsaanduidende betekenis heeft.

De vormen *ewa* en *een beetje* delen met *ietwat* de eigenschap dat ze niet als direct object (en dus in de termen van onze analyse: niet als DP) kunnen optreden, maar verschillen er anderzijds ook van doordat ze ter linkerzijde van een lidwoord kunnen verschijnen. Interessant in het licht van onze data is het feit dat Corver (1997a:305n21) als een van de mogelijke criteria om Deg van Q te onderscheiden de vraag bespreekt of het element links van een lidwoord kan staan: DegP-elementen kunnen dat wel, QP-elementen niet. Bekijk in dat verband de volgende feiten uit het Engels.

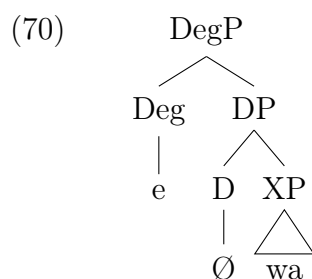
- (67) a. *a too long dress
b. too long a dress

- (68) a. a longer dress
b. *longer a dress

Een modificeerder als *too long* (DegP) kan enkel links van het onbepaalde lidwoord staan, terwijl het comparatieve adjectief *longer* (QP) steeds ter rechterzijde van *a* verschijnt. Nederlandse evidentie die in dezelfde richting wijst is dat sommige van Corvers Deg-elementen, zoals *zo* en *hoe*, ook links van het lidwoord kunnen staan:

- (69) a. Zo een (rare) vrouw heb ik gezien.
b. Hoe een man heb je gezien?

De generalisatie die we hier kunnen formuleren is dat DegPs links van het lidwoord kunnen staan, maar QPs niet. Als we deze generalisatie vervolgens toepassen op het verschijnen van *ewa* en *een beetje* ter linkerzijde van het lidwoord, dan komen we uit bij de volgende analyse voor *ewa*:

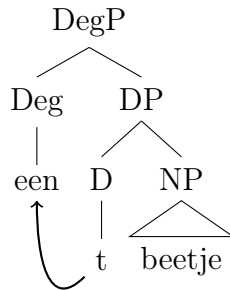
Deze keer is het geen Q-hoofd, maar een Deg-hoofd dat gecombineerd wordt met de DP van het vraagwoord. Die DegP is net als de QP in staat om een graad of een hoeveelheid uit te drukken, maar heeft nog als bijkomende mogelijkheid om voor te komen in de linkerperiferie van de nominale constituent, wat resulteert in een woordvolgorde waarbij *ewa* links van het lidwoord verschijnt.¹⁵

Aangezien *een beetje* dezelfde distributie heeft als *ewa*, gaan we ervan uit dat het hier ook een DegP betreft. We stellen tentatief voor dat het lidwoord *een* basisgenerereerd wordt

¹⁵We laten in het midden of dit een geval is van verplaatsing van de DegP naar een positie links van het lidwoord, of van basisgeneratie.

in D en vervolgens verplaatsing ondergaat naar het Deg-hoofd:

(71)

Samenvattend, in deze sectie hebben we een syntactische analyse gegeven voor de distributieve patronen die we in de vorige sectie geschetst hebben. Uitgangspunt daarbij was de hypothese dat de drie verschillende patronen in de tabel in (61) overeenkwamen met een verschil in categoriale status. Gebruik als direct object wijst op een status als DP, terwijl de graad- en hoeveelheidsaanduidende interpretatie compatibel is met zowel DegP als QP. Het voorkomen ter linkerzijde van een lidwoord is voorbehouden voor DegPs.

3 De semantiek van *diminishers*

In deze sectie concentreren we ons op de semantiek van *diminishers*. We doen dit aan de hand van de vorm *een beetje*. Deze staat model voor de hele klasse, weliswaar niet qua distributie (zie hierboven), maar wel wat zijn semantiek betreft. We concentreren ons daarbij op het gebruik als graadaanduidend, en laten het gebruik als aanduidend van hoeveelheid in een NP voor toekomstig onderzoek. We beginnen met de beschrijving van de voornaamste semantische eigenschappen van *een beetje*, en ontwikkelen daar vervolgens een analyse over.

De voornaamste semantische eigenschap van de graadaanduidende *diminishers* is bij de bespreking van hun distributie in sectie 2.1 al aan de orde gesteld: ze willen een predikaat bij zich hebben dat als gradeerbaar te interpreteren is. Anders gezegd, deze modificeerders zijn scalair. Behalve scalair zijn ze echter ook wat Nouwen (2013) *schaalgevoelig* noemt, d.w.z. ze kunnen slechts bij adjectieven voorkomen die de onderkant van de schaal beschrijven. Deze laatste eigenschap blijkt uit het feit dat *een beetje* bij voorkeur adjectieven modificeert die negatief zijn (Broekhuis 2013, Nouwen 2013):¹⁶

¹⁶Diezelfde polariteitseis is ook zichtbaar bij adverbia en adjectieven op *-tjes* (Cappelle 2012):

- (i) a. een beetje {magertjes/minnetjes/dunnetjes/bleekjes/slapjes/ziekjes/sombertjes}
- b. ?*een beetje {meertjes/gezondjes/sterkjes/betertjes}

Warmpjes vormt wel een uitzondering op deze generalisatie. Ook is het niet zo dat alle negatieve adjectieven sowieso in deze constructie voorkomen, bvb. **koudjes*, **onaardigjes*.

(72) Zij is een beetje {onaardig/?*aardig}.

We zullen betogen dat de semantiek van *diminishers* zoals *een beetje* als volgt beschreven wordt:

(73) *Diminishers* denoteren een punt op een schaal dat zich op een kleine afstand in opwaartse richting bevindt van X.

Voor we dit verder bespreken (en in het bijzonder de mogelijke interpretatie van X), moeten we even ingaan op de inzichten over schaalstructuur zoals ontwikkeld in Kennedy & McNally (2005). Zij onderscheiden vier schaaltypes: open schalen, schalen met een minimum, schalen met een maximum, en gesloten schalen, die zowel een maximum als een minimum hebben. Inherent aan het concept van een schaal is dat er een ordeningsrelatie geldt. Iets formeler kunnen we zeggen dat een schaal een trio is, bestaande uit een verzameling D van graden ('degrees'), een ordeningsrelatie (< of >) over D, en een maatdimensie DIM (zoals grootte, dikte, lengte, prijs, gewicht, enzovoort) (Kennedy 2007).

De schaal die geassocieerd is met het adjectief *aardig* zoals in (72) is een open schaal, zonder minimum of maximum. Het positieve adjectief *aardig* ordent die graden opwaarts, zijn polaire tegenhanger *onaardig* is een 'scale reverser' (Ladusaw 1980), die de ordeningsrelatie omkeert (Heim 2006, Büring 2007). Wat we nu kunnen concluderen op basis van de voorbeelden in (72) is dat de X van (73) zich moet bevinden in het onderste, 'negatieve' gedeelte van de schaal. Voor open schalen is X een contextueel bepaalde standaard. Laten we dit even illustreren aan de hand van de zin in (74):

(74) Luk is aardig.

Volgens de graadsemantiek betekent (74) dat Luk zijn graad van aardigheid groter is dan een contextueel bepaalde standaard van aardigheid (Bartsch & Venneman 1972). Kennedy (2007) betoogt dat er bij dergelijke open schaaladjectieven niet slechts sprake is van een willekeurig groter zijn dan een standaard, maar van een specifiekere vorm van groter zijn, die hij 'standing out' noemt. Kort gezegd komt het erop neer dat de graad significant of opvallend groter moet zijn dan de contextuele standaard. Kijken we nu naar (75):

- (75) a. Luk is onaardig.¹⁷
b. Luk is een beetje onaardig.

Op dezelfde manier als hierboven beschreven voor (74) betekent (75a) dat Luk zijn graad van onaardigheid significant groter is dan een contextueel bepaalde standaard van onaardigheid. De zin (75b) daarentegen betekent dat de afstand tot de norm gering is. Wat we willen beweren, is dat de afstand tot de standaard geringer is voor (75b) dan voor (75a). Immers, als (75a) waar is, dan is (75b) vanzelf ook waar, maar niet omgekeerd. Of anders gezegd: (75b) duidt op een geringere graad van onaardigheid dan (75a).

Zoals we eerder al aangaven moet X gelegen zijn op het negatieve deel van de schaal,

¹⁷Elke gelijkenis met bestaande Lukken berust op louter toeval.

getuige (76):

(76) #Luk is een beetje aardig.¹⁸

De polariteitsrestrictie die *diminishers* opleggen aan het adjectief wordt omgekeerd in niet-veridicale contexten, zoals imperatieven, vragen, *als*-zinnen, etc. Daar zijn positieve adjectieven systematisch beter dan negatieve:

(77) Wees eens een beetje {aardig/#onaardig}.

(78) Was Luk een beetje {aardig/#onaardig}?

We concluderen dat in dergelijke contexten X op het positieve deel van de schaal moet liggen. Voor de rest is de semantiek analoog aan het voorgaande geval, nl. dat *een beetje aardig* een lagere graad aangeeft dan het niet-gemodificeerde adjectief.

Onder bepaalde omstandigheden kan *een beetje* ook voorkomen bij positieve adjectieven in een veridicale context, bijv. wanneer we een bijwoord als *maar* toevoegen en de klemtoon leggen op *beetje*:

(79) Luk is maar een BEETJE aardig.

Andere woorden die de zaak kunnen redden zijn de partikels *al* en *wel*, steeds met klemtoon op *beetje*:

- (80) a. Je bent al een BEETJE groot.
b. Je bloemen zijn wel een BEETJE mooi.

Deze zinnen hebben dezelfde semantiek als hun negatieve tegenhanger, modulo de omkering van de schaal, d.w.z. ze wijzen op een geringere graad van de relevante dimensie dan het ongemodificeerde adjectief.

Kijken we vervolgens naar *diminishers* bij (half-)gesloten schalen, te beginnen bij schalen met een minimum. Voorbeelden hiervan zijn de schalen geassocieerd met de paren *nat-droog*, *bezorgd-onbezorgd*, *krom-recht*, *vuil-schoon*, waarbij het tweede adjectief telkens het minimum aangeeft. Het eerste adjectief denoteert de hele schaal met uitsluiting van het minimum. Van deze adjectieven kunnen alleen de ‘positieve’ versies (d.w.z. het eerste lid van elk paar) met *een beetje* voorkomen:

- (81) a. Het linnen is een beetje {vuil/#schoon}.
b. Het doek is een beetje {nat/#droog}.
c. Je loodlijn is een beetje {krom/#recht}.

We verklaren dit door te stellen dat X in deze gevallen het minimum van de schaal is: gegeven dat *een beetje* een punt op de schaal denoteert op een kleine afstand van dat minimum, is alleen het adjectief mogelijk dat bereik heeft over de schaal zonder het minimum.

¹⁸Met het #-teken geven we aan dat de zin niet in elke mogelijke context uitgesloten is; we komen hier zo dadelijk op terug.

Schalen met een maximum en geen minimum zijn geassocieerd met adjectieven als *zeker-onzeker*, *veilig-onveilig*, *zuiver-onzuiver*, *accuraat-inaccuraat*, waarbij het eerste adjectief het maximum aangeeft, en het tweede de hele schaal met uitsluiting van het maximum. Hier geldt dat *een beetje* alleen de negatieve versies kan modifieren:

- (82) a. De uitkomst is een beetje {#zeker/onzeker}.
 b. De kruising is een beetje {#veilig/onveilig}.
 c. Zijn mengsel is een beetje {#zuiver/onzuiver}.

Hier is X het maximum van de schaal, en de grammaticale versies van (82) denoteren een graad die op een kleine afstand ligt van het maximum. Hoewel het zou kunnen lijken dat de afstand tot dat maximum er een is in neerwaartse zin, is dit slechts schijn: het negatieve adjectief *onzeker* zorgt voor schaalomkering, en de graad van onzekerheid in bijv. (82a) is groter dan het maximum van de schaal (dat, informeel gesteld, neerkomt op 100% onzekerheid).

Gesloten schalen zijn geassocieerd met adjectieven zoals *open-dicht*, *vol-leeg*. In het eerste paar denoteert *dicht* het minimum van de schaal, en *open* de hele schaal zonder het minimum. Dit paar gedraagt zich zoals schalen met alleen een minimum:

- (83) De deur is een beetje {open/#dicht}.

Hierbij is X het minimum, en de graad van openheid van de deur bevindt zich dicht bij dat minimum. Anders is het gesteld bij het paar *vol-leeg*, waarbij het eerste adjectief het maximum aangeeft, en het tweede het minimum. In dit geval is modificatie door *een beetje* uitgesloten (behalve onder bepaalde contextuele condities waar we zometeen op terugkomen).

Alle zinnen vanaf (76) hierboven die met het #-teken werden aangeduid, kunnen in een bepaalde interpretatie goed worden. Zo is het niet moeilijk gevallen te vinden waarin *een beetje* een positief adjectief modificeert dat geassocieerd is met een open schaal:

- (84) Dat is een beetje {groot/klein}.

Bemerk echter dat *groot* nu vanzelf een negatieve lezing krijgt: we begrijpen de betekenis van *een beetje groot* hier als ‘te groot’, niet als ‘redelijk groot’. Wat hier het geval lijkt te zijn is dat X niet gewoon een contextuele standaard is van feitelijke grootheid, maar van gewenste of verlangde grootheid. Datzelfde soort van standaard treffen we trouwens ook aan bij een graadmarkeerder als *te*, wat blijkt uit het feit dat we *te* kunnen toevoegen aan de relevante voorbeelden zonder veel verschil in betekenis (bijv. *Dat is een beetje (te) groot*).

Voorbeelden van contextuele interpretaties van #-voorbeelden met adjectieven die het minimum aangeven van een schaal zijn de volgende:

- (85) a. Die kamer is een beetje schoon.
 b. Het brood is een beetje droog.
 c. Je lijnen zijn een beetje recht.

Wat we hier doen is van de half-gesloten schaal een open schaal maken: de idee is dat kamers diverse graden van schoonheid kunnen hebben, broden diverse graden van droogheid, etc. Daarbij komt dan de interpretatie van X als datgene wat wenselijk geacht wordt: zo kan het zijn dat we voor het filmen van een scène uit het leven van Luk een kamer willen die er niet te schoon uitziet, of we kunnen een wat artistieke tekening willen met niet teveel rechte lijnen, etc. Wat de zinnen in (85) dan aangeven is dat het subject op een punt zit dat zich een kleinere afstand in opwaartse zin bevindt van de wenselijk geachte norm X.

Hetzelfde is waar voor schalen met een maximum en gesloten schalen:

- (86)
- a. De uitkomst is een beetje zeker.
 - b. Zo'n bestaan is een beetje veilig.
 - c. Zijn mengsel is een beetje zuiver.
 - d. Het glas is een beetje {vol/leeg}.

Ook hier krijgen we een lezing 'meer A dan wenselijk'.

In de gevallen die we tot dusver besproken heeft *een beetje* een zgn. bilaterale lezing (Horn 1989), waarbij het een punt aangeeft in opwaartse richting op een schaal dicht bij X, en er tegelijk geïmpliceerd wordt dat de graden hoger dan dat punt niet gelden (d.w.z. 'een beetje en niet meer'). Een ander gebruik van *een beetje* is echter unilateraal, d.w.z. dat de betekenis te parafaseren valt als 'een beetje of meer'. Dit is het geval in het onderstaande voorbeeld (dat we eerder reeds kort vermeldden in sectie 2.1.4):

- (87) Een beetje journalist kan dat zo te weten komen.

De betekenis van *een beetje* kan hier geparafraseerd worden als 'iemand/iets die/dat aan de minimale vereisten voldoet om voor een instantiatie van het nomen door te gaan'. In (87) is het zo dat al wie op de schaal van vereisten om journalist te zijn hoger scoort dan de minimumgraad van *een beetje* net zo goed deel uitmaakt van de denotatie van *een beetje journalist* als wie alleen de minimumvereisten haalt. *Een beetje* betekent hier dus 'een beetje of meer'. Dit is de unilaterale lezing, waarbij elk punt op de schaal boven het verwoorde insteekpunt ook wordt gevat.

Die unilaterale lezing treffen we trouwens ook nog aan bij de duidelijk aan *een beetje* verwante uitdrukking *geen beetje*, zoals in onderstaand voorbeeld:

- (88) 71 en nog geen beetje sleet: Rob de Nijs op 11 oktober in de Lotto Arena.¹⁹

Deze zin verstaan we zo dat het niet zo is dat Rob de Nijs een beetje sleet heeft, en dat hij verder ook niet meer dan een beetje sleet heeft. Verder vinden we de unilaterale lezing ook in niet-veridicale contexten, waar we eerder zagen dat X op het positieve deel van de schaal ligt:

- (89) Als Luk een beetje aardig is op het feest, mag hij mee op reis.

¹⁹<http://www.seniorennet.be/Magazine/artikel/65/71-en-nog-geen-beetje-sleet-rob-de-nijs-op-11-oktober-in-lotto-arena>

Hier is de implicatie uiteraard dat Luk ook mee mag op het feest als hij meer dan een beetje aardig is.

Als laatste vaststelling in deze sectie over de semantiek van *diminishers* kunnen we nog noteren dat ze zelf positief polaire uitdrukkingen zijn (cf. Hoeksema 2002:207 en Nouwen 2013 voor *een beetje*). Ze zijn dus onwelgevoemd wanneer ze in het bereik van negatie voorkomen:²⁰

- (90) a. *Ze is niet een beetje raar.
b. *IJ is nie ewa skou.
hij is niet ewa raar

4 Conclusie

In deze bijdrage hebben we in eerste instantie de syntactische distributie bekeken van het Brabantse *ewa*, een aantal standaardtalige tegenhangers, en de Duitse vormen *was* en *etwas*. Uit die vergelijking bleek dat *ewa* en *een beetje* een grotendeels gelijke distributie vertonen en dat we meer in het algemeen drie verschillende syntactische types van *diminishers* kunnen onderscheiden. We hebben deze driedeling opgenomen in onze analyse door drie categoriale types aan te nemen: DPs, DegPs, en QPs. Op semantisch vlak hebben we een analyse ontwikkeld die stelt dat *diminishers* een punt denoteren op een schaal dat zich op een kleine afstand in opwaartse richting bevindt van X. We zijn in detail ingegaan op de variabele aard van X. Zo kan X een contextuele standaard zijn die zich op het negatieve deel van de schaal moet bevinden (of op het positieve deel in niet-veridicale contexten). Verder kan X ook een contextuele standaard zijn die wenselijk geacht wordt. Bij (half-)gesloten schalen kan X ook het minimum of het maximum van de schaal zijn.

Referenties

- Barbiers, Sjef, Olaf Koeneman & Marika Lekakou. 2010. Syntactic doubling and the structure of wh-chains. *Journal of Linguistics* 46. 1–46.
- Bartsch, Renate & Theo Venneman. 1972. The grammar of relative adjectives and comparison. *Linguistische Berichte* 20. 19–32.
- Bolinger, Dwight. 1972. *Degree words*. The Hague: Mouton.
- Bresnan, Joan. 1973. Syntax of the comparative clause construction in English. *Linguistic Inquiry* 4. 275–343.
- Broekhuis, Hans. 2013. *Syntax of Dutch. Adjectives and adjective phrases*. Amsterdam University Press.

²⁰Een reviewer merkt op dat (90a) goed wordt wanneer de zin verdergaat met ‘...ze is heel raar.’ Dit is een gekende eigenschap van positief polaire uitdrukkingen, nl. dat ze kunnen voorkomen onder metalinguïstische negatie (Horn 1985, 1989).

- Büring, Daniel. 2007. More or less. In Malcolm Elliott, James Kirby, Osamu Sawada, Eleni Staraki & Suwon Yoon (eds.), *Proceedings from the 43d annual meeting of the Chicago Linguistic Society*, 3–17. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- Cappelle, Bert. 2012. Ergentjes: Verkleinvormen bij bijvoeglijke naamwoorden en bijwoorden. *Over Taal* 51. 6–8.
- Constantinescu, Camelia. 2011. *Gradability in the nominal domain*: Leiden University dissertation.
- Corver, Norbert. 1997a. The internal syntax of the Dutch extended adjectival projection. *Natural Language and Linguistic Theory* 15. 289–368.
- Corver, Norbert. 1997b. Much-support as a last resort. *Linguistic Inquiry* 28. 119–164.
- Hachem, Mirjam. 2015. *Multifunctionality. The internal and external syntax of d- and w-items in German and Dutch*: Utrecht University dissertation.
- Haeseryn, Walter, Kirsten Romijn, Guido Geerts, Jaap de Rooij & Maarten Cornelis van den Toorn. 1997. *Algemene Nederlandse spraakkunst*. Groningen: Martinus Nijhoff.
- Heim, Irene. 2006. Little. In Masayuki Gibson & Jonathan Howell (eds.), *Proceedings of SALT XVI*, 35–58. Cornell University.
- Hoeksema, Jack. 2002. Minimaliseerders in het standaardnederlands. *Tabu* 32(3/4). 105–174.
- Horn, Laurence. 1985. Metalinguistic negation and pragmatic ambiguity. *Language* 61. 121–174.
- Horn, Laurence. 1989. *A natural history of negation*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kennedy, Christopher. 2007. Vagueness and grammar: the semantics of relative and absolute gradable adjectives. *Linguistics and Philosophy* 30. 1–45.
- Kennedy, Christopher & Louise McNally. 2005. Scale structure, degree modification, and the semantics of gradable predicates. *Language* 81. 345–381.
- Ladusaw, William. 1980. *Polarity sensitivity as inherent scope relations*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club.
- Morzycki, Marcin. 2009. Degree modification of gradable nouns: size adjectives and adnominal degree morphemes. *Natural Language Semantics* 17(2). 175–203.
- Nouwen, Rick. 2013. Best nogal aardige middenmoters: de semantiek van graadadverbia van het midden-bereik. *Nederlandse Taalkunde* 18(2). 204–214.

Postma, Gertjan. 1994. The indefinite reading of WH. In Reineke Bok-Bennema & Crit Cremers (eds.), *Linguistics in the Netherlands*, 187–198. John Benjamins.